

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นจากการมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบกับการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องถึงโครงการที่สำคัญและน่าสนใจ เช่น Amazing Thailand เที่ยวเมืองไทยไม่ไปไม่รู้ เที่ยววันธรรมดาที่ไม่ธรรมดา รวมถึงการเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ใน Unseen Thailand จึงส่งผลให้ความนิยมในการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งอุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญแหล่งหนึ่ง เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย แตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งอุทยานแห่งชาติยังเปิดให้มีการท่องเที่ยวและนันทนาการในเขตบริการที่จัดไว้ โดยแนวโน้มของการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความต้องการเพิ่มสูงขึ้นตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2547)

อุทยานแห่งชาติภูกระดึง ตั้งอยู่ที่ หมู่บ้านศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย มีเนื้อที่ทั้งหมด 348.13 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 217,581 ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-1,300 เมตร ส่วนที่เป็นที่ราบบนยอดภูนั้น มีเนื้อที่ประมาณ 60 ตารางกิโลเมตร มองจากมุมสูงที่ราบนี้มีลักษณะคล้ายใบบอน เป็นต้นกำเนิดน้ำพอง แม่น้ำสายสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ น้ำตกหลายแห่งที่ราบ และทุ่งหญ้า มีป่าดงดิบ มีป่าสนทั้งสนสองใบ และสนสามใบขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป รวมถึงมีหน้าผาตัดชัน ซึ่งเป็นจุดชมทิวทัศน์ได้เป็นอย่างดี บนยอดภูกระดึงมีบางส่วนเป็นเขตป่าปิดที่อุดมไปด้วยพรรณไม้ และลำธารอันสวยงาม โดยทุก ๆ ปี ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม อุทยานแห่งชาติภูกระดึงจะปิดไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าไป 4 เดือน เพราะเป็นช่วงหน้าฝน ซึ่งเป็นอันตราย และเพื่อให้ป่ามีเวลาฟื้นคืนสภาพ หลังจากทรุดโทรมเพราะนักท่องเที่ยวมาเยือนกันมากทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2546 มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ถึง 98,403 คน (ตารางที่ 1) และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้เนื่องจากภาครัฐมีโครงการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูกระดึง อาทิ โครงการสร้างกระแสไฟฟ้า เพราะมีการพิจารณาเห็นว่าอุทยานแห่งชาติภูกระดึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่ง สามารถพัฒนาให้นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย

ขึ้นไปเยี่ยมชมสภาพธรรมชาติได้โดยสะดวกตลอดทั้งปี โดยแนวความคิดในการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นภูกระดึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะพัฒนาให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวเฉลี่ยได้วันละ 20,000 คน หรือปีละ 7 ล้านคน หรือโครงการเปิดเส้นทางใหม่สำหรับขึ้นภูกระดึงจากบริเวณอุทยานแห่งชาติ น้ำหนาว

ตารางที่ 1 สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 - 2546

ปี (พ.ศ.)	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)
2536	60,208
2537	60,662
2538	68,693
2539	82,427
2540	159,080
2541	79,747
2542	100,690
2543	64,466
2544	76,225
2545	80,830
2546	98,403

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2547)

จากความเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้าไปท่องเที่ยวและใช้บริการ ทำให้อุทยานแห่งชาติภูกระดึงเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นต้น โดยการเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติภูกระดึงนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จำเป็นต้องพักค้างบริเวณบนยอดภูกระดึง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ในการจัดลำดับอุทยานแห่งชาติตามกลุ่มของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติภูกระดึงจึงอยู่อันดับที่ 1 เมื่อพิจารณาจากการที่ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงอย่างมากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มีปัญหาหมอกควันในแหล่งท่องเที่ยวสูง และมีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่ประปรายแต่ขาดมาตรการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการป้องกันผลกระทบ (ดรธรณี, 2546)

เมื่อเกิดการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นแล้วย่อมหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ได้ ซึ่งผลกระทบของการท่องเที่ยวมิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะด้านบวกในด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผลกระทบทางลบต่างๆ อีกมากมาย เช่น การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ความแออัดของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการไม่เพียงพอ รวมถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย มลพิษจากน้ำเสีย เป็นต้น ลักษณะปัญหาสภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สกปรก มีขยะ และสิ่งปฏิกูลเกลื่อนกลาดอยู่ตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวสูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติ เช่น มีเศษขยะมูลฝอยและสิ่งกีดขวางกั้น แหล่งน้ำเน่าเสีย พืชพันธุ์และสัตว์ป่าตามธรรมชาติถูกทำลายจนลดจำนวนหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหามลภาวะสำคัญในอุทยานแห่งชาติภูกระดึงที่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมคุณภาพและความสวยงามแล้ว ยังทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ ร่างกายและส่งผลต่อจิตใจในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนให้เกิดความไม่ประทับใจ และไม่ยอมมาเยือนซ้ำอีกในโอกาสต่อไป

การศึกษครั้งนี้สนใจในประเด็นที่ว่าขยะมูลฝอยเป็นปัญหาด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยในส่วนของจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ไม่ควรให้เป็นภาระทั้งหมดของทางอุทยานแห่งชาติ นักท่องเที่ยวควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้วย เนื่องจากนักท่องเที่ยวเป็นทั้งผู้ผลิตขยะมูลฝอย และใช้ประโยชน์ในการมาเยี่ยมชม พักผ่อน ท่องเที่ยวในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูกระดึง การศึกษาทางเลือกในการจัดการขยะมูลฝอยของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเลือกทางเลือกในการจัดการขยะมูลฝอยของนักท่องเที่ยว ราคาแพงของคุณลักษณะในการจัดการขยะมูลฝอย ความเต็มใจที่จะจ่ายของทางเลือกในการจัดการขยะมูลฝอย รวมถึงรูปแบบทางเลือกในการจัดการขยะมูลฝอยบริเวณอุทยานแห่งชาติภูกระดึงที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทางเลือกของนักท่องเที่ยวในการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง
2. เพื่อวิเคราะห์ราคาแฝง (implicit price) ของแต่ละคุณลักษณะในการจัดการขยะมูลฝอย
3. เพื่อวิเคราะห์ความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวในการจัดการขยะมูลฝอยต่อทางเลือกต่างๆ เมื่อคุณลักษณะของการจัดการขยะมูลฝอยเปลี่ยนแปลงไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาทำให้สามารถประเมินได้ว่า มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวกำหนดความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวในการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง รูปแบบทางเลือกที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ราคาแฝงในแต่ละคุณลักษณะของการจัดการขยะมูลฝอย และความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวในการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ซึ่งจะสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ใช้ในการพิจารณางบประมาณในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านขยะมูลฝอย และเพื่อใช้ทางเลือกที่มีมูลค่าสูงสุดในการพิจารณากำหนดรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึงที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ต้องการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทางเลือกในการจัดการขยะมูลฝอยของนักท่องเที่ยว และวิเคราะห์ความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติ ด้วยวิธีการทดลองทางเลือก (Choice Experiments: CE) โดยกำหนดให้อุทยานแห่งชาติภูกระดึงเป็นพื้นที่กรณีศึกษา และทำการศึกษาวิจัยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอุทยานแห่งชาติภูกระดึงบริเวณยอดภูกระดึงในช่วงเปิดบริการนักท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2548 – พ.ศ. 2549 โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาทั้งหมด 17 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2547 – เดือนมีนาคม พ.ศ.2549

นิยามศัพท์

ความเต็มใจที่จะจ่าย (willingness to pay) หมายถึง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่แสดงออกในรูปของจำนวนเงินที่ยินดีจะจ่ายสำหรับการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จากรูปแบบเดิมเป็นรูปแบบใหม่ โดยนักท่องเที่ยวเห็นว่ารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยใหม่ที่เลือกเป็นรูปแบบที่ให้ผลประโยชน์สูงสุดต่อนักท่องเที่ยว

ราคาแฝง (implicit price) หมายถึง มูลค่าการเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่ง โดยที่กำหนดให้คุณลักษณะอื่นๆ คงที่ เช่น ราคาแฝงของปริมาณขยะมูลฝอย ซึ่งมีหน่วยเป็นบาท/กิโลกรัม จะแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อปริมาณขยะมูลฝอยที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละกิโลกรัมเป็นจำนวนเงินกี่บาท โดยราคาแฝงจะสะท้อนถึงลำดับความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะในการจัดการขยะมูลฝอยที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญด้วย

อรรถประโยชน์ (utility) หมายถึง ความพึงพอใจของผู้บริโภคบุคคลใดบุคคลหนึ่งต่อการบริโภคสินค้า/บริการใดๆ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ อรรถประโยชน์ของนักท่องเที่ยว คือ ความพึงพอใจต่อการจัดการขยะมูลฝอยในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

นักท่องเที่ยว (tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ที่ท่องเที่ยวในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ในช่วงการเปิดบริการการท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2548 – พ.ศ. 2549

ขยะมูลฝอย (solid waste) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวไม่ต้องการและทิ้งไป เช่น เศษกระดาษ เศษพลาสติก เศษอาหาร เศษวัตถุ เศษสิ่งอุปโภค – บริโภค ต่างๆ

การจัดการขยะมูลฝอย (solid waste management) หมายถึง วิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่จะทำให้ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นอยู่ในระดับที่ไม่ก่อปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการตั้งแต่ลดขยะจากแหล่งกำเนิด การแยกขยะก่อนทิ้ง การเก็บรวบรวม การขนส่ง จนกระทั่งการนำขยะมูลฝอยไปกำจัดอย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ

การแยกขยะ ณ แหล่งกำเนิด (separation of wastes at source /or kerbside recycling)

หมายถึง การแยกขยะมูลฝอยตามประเภทในขั้นต้น เช่น แก้ว พลาสติก กระดาษ กระป๋อง และขยะสด โดยในงานวิจัยนี้กำหนดให้ส่วนอุทยานแห่งชาติภูกระดึง และ/หรือ นักท่องเที่ยวเป็นผู้รับผิดชอบในการแยกขยะมูลฝอยดังกล่าว ซึ่งทางอุทยานแห่งชาติภูกระดึงจะสนับสนุนในส่วนของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในกิจกรรมดังกล่าว เช่น มีถังขยะแยกตามประเภทขยะ มีถุงดำใส่ขยะมูลฝอยไว้บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การเผาโดยใช้เตาเผาขยะ (incineration) หมายถึง การกำจัดขยะมูลฝอยด้วยเตาเผาขยะ ซึ่งไม่รวมถึงการกองแล้วเผากลางแจ้ง โดยขนาดของเตาเผายขยะนั้นจะต้องพิจารณาตามความเหมาะสมของปริมาณขยะมูลฝอยที่นำมากำจัด

ค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะมูลฝอย (user fee) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึงเรียกเก็บจากนักท่องเที่ยวสำหรับใช้เป็นค่าบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยค่าธรรมเนียมนี้เป็นการจ่ายเงินเพื่อแลกกับบริการที่ได้รับ เพื่อให้ผู้ที่ทำให้เกิดขยะมูลฝอยนั้นต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง